

۱۵۳۸۱۳۹

تاریخ عجب شیر

امیر چهره گشا

www.ketab.ir

سرشناسه	: چهره‌گشا، امیر، ۱۳۵۸
عنوان و نام پدیدآور	: تاریخ عجب شیر/ امیر چهره‌گشا.
مشخصات نشر	: تهران: منشور سمیر: بنیاد شکوهی، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۶۱۶ ص.: مور.
فروست	: سلسله منشورات بنیاد شکوهی؛ شماره ۵۰.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۴۶۷-۰۹۴-۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: ص.ع. به انگلیسی: Amir Chehrehgosha. History of Ajabshir.
یادداشت	: چاپ دوم.
یادداشت	: چاپ قبلی: اختر، ۱۳۹۳.
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۵۶۸ - ۵۸۷.
یادداشت	: نمایه.
موضوع	: عجب شیر / Ajabshir (Iran)
موضوع	: عجب شیر - تاریخ / Ajabshir (Iran) -- History
رده بندی کنگره	: DSR ۳۰۱۷/ج۸۶ ۲ج۱۳۹۶
رده بندی دیویی	: ۳۳۶۸/۹۵۵
شماره کتابشناسه، مله	: ۴۸۸۹۷۶۲

تاریخ عجب شیر

تألیف و تحقیق: امیر چهره‌گشا

ناشر: منشور سمیر با همکاری انتشاراتی بنیاد شکوهی

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول - ۹۶

قیمت ۶۰۰۰۰۰ ریال

شابک جلد: ۹۷۸-۶۰۰-۴۶۷-۰۹۴-۴

همه حقوق محفوظ است. هرگونه نسخه برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی و اقتباس در گیومه در مستند نویسی و مانند آن‌ها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست مطالب

پیش‌گفتار.....	۹
فصل اول: تاریخ و زبان مردم آذربایجان، تاریخچه تشکیل اولین دولت‌های معتبر در منطقه	
نام‌های آذربایجان در تاریخ.....	۱۴
فصل دوم: سیمای شهرستان عجب شیر	
وضعیت جغرافیایی و اوضاع عمومی (شاخص‌های توسعه) عجب شیر.....	۲۴
وجه تسمیه عجب شیر.....	۳۲
تاریخچه تقسیمات کشوری شهرستان عجب شیر.....	۳۵
تاریخچه آموزش و پرورش مناطق شیخان و عجب شیر.....	۴۸
آداب و رسوم مردمان عجب شیر.....	۶۰
بازی‌های محلی عجب شیر.....	۷۱

فصل سوّم: عجب شیر از نگاه سیاحان و مورّخان

۷۶	حمداله مستوفی
۷۷	اوژن اوبن
۷۹	کلمباری
۸۰	ابن حوقل
۸۱	ژاک د مرگان
۸۱	هوگ ترو
۸۲	جرج کرزن
۸۴	راولینسون
۸۹	نادر میرزا
۹۲	شرف‌الدین میرزا قهرمان
۹۳	میرزا علی ثقه الاسلام
۹۷	زکریا محمد بن محمود قزوینی
۹۷	صمد بهرنگی
۱۰۷	مظفرالدین شاه
۱۱۵	میرزا قهرمان امین لشکر

فصل چهارم: عجب شیر در گذر زمان

۱۱۸	روبین دژ عجب شیر، محل حکمرانی آق‌سنتقریان
۱۲۸	ماجرای جنگ بین قوای آزادخان و فتحعلیخان افشار در روستای شیراز
۱۳۷	ماجرای حمله شیخ عبیداله نه‌ری به عجب شیر
۱۵۶	جنبش دهقانان عجب شیر به روایت اسناد
۱۷۲	ماجرای جنگ بین نیروهای ستارخان و صمد خان شجاع‌الدوله در خانیان
۱۸۴	اسنادی از دخالت روس‌ها در امور عجب شیر

۱۹۵	اهمیت بندر دانالو در واقعه جنگ شکاریازی به سال ۱۳۰۱ش
۲۰۷	حوادث شهریور ۱۳۲۰ش و انتقال ستاد لشکر ۳ آذربایجان به عجب شیر
۲۱۹	حسینقلی خان گنجه‌ای شیشوانی و وقایع عجب شیر
۲۳۶	ظهور فرقه دموکرات آذربایجان و وقایع عجب شیر
۲۳۸	عجب شیر و وقایع انقلاب اسلامی

فصل پنجم: میراث فرهنگی و گردشگری عجب شیر

۲۸۰	آثار تاریخی عجب شیر
۳۵۴	جاذبه‌های گردشگری عجب شیر
۳۶۹	تاریخچه کشتیرانی در دریا و اورمیه
	فصل ششم: ضمائم و پیوسته‌ها

۳۷۹	خاطرات حسین شاهین از دوران سرفه مودرات آذربایجان
۳۸۷	تاریخچه وقف در منطقه عجب شیر
۳۹۷	تاریخچه گاهنامه یا تقویم در ایران
۴۱۳	وصف منطقه عجب شیر از زبان شعرا
۴۳۹	فصل هفتم: اسناد و تصاویر
۵۴۳	فصل هشتم: بازتاب

فصل نهم: منابع و فهرست اعلام

۵۵۸	منابع
۵۷۹	فهرست اعلام
۶۱۶	Introduction

پیش گفتار

تاریخ حکایت طولانی انسان در گذر از مرزهای حیوانیت تا برپا کردن تمدن های بزرگ می باشد. با این حال در یک جامعه پویا، نقش تاریخ از بازگویی گذشته فراتر است. جامعه پویا جامعه ای است که آگاهی کامل از تاریخ، هویت و ارزش های خود داشته باشد. آگاهی صحیح نسبت به تاریخ، اعضای یک جامعه را از هم پاشیدگی و اغتشاش باز می دارد و اهداف انفرادی را حول محور یک هدف جمعی واحد مصروف به کار و فعالیت درمی آورد و این باعث پیشرفت و موفقیت های عظیم می گردد که به طور انفرادی کسبشان امکان پذیر نیست. آگاهی از گذشته انسان را قادر به تجزیه و تحلیل رویدادهای آتی خواهد ساخت. تاریخ صرفاً برای به یاد داشتن گذشته نیست بلکه یکی از اهداف مهم این علم، کارکرد آن در جهت اعتلای فرهنگ و تمدن سازی و حفظ هویت و ارزش های مردمی است که به آن تعلق دارند. به عبارت دیگر تاریخ وسیله ای است که می توان با آن هویت و فرهنگ خود را قوی تر ساخته و جامعه را به سوی آینده ای هدایت کرد که با تاریخ، درایت ارزش های واقعی سازگار باشد. با توجه به این نقش و اهداف علم تاریخ در جامعه بشری، در طول سال های متمادی، تمدن های باستانی با نقش وقایع مهم دوران اقتدارشان بر الواح گلی، صخره ها، پوست حیوانات تا حدودی توانسته اند بخشی از تاریخشان را به نسل های بعدی انتقال دهند. در سال های اخیر نیز موزه ها و پژوهشگران به فراخور بضاعت علمی و امکاناتشان نقشی بی بدیل در بویایی این علم ایفا کرده اند. از جمله آثاری که در مورد معرفی و شناسایی تحولات سیاسی - اجتماعی مناطق مختلف توانسته اند گام های مؤثری بردارند، نگارش تاریخ شهرستان های مختلف کشور می باشد. اهمیت این آثار در سوق دادن مخاطب به درک بهتری از تحولات کشور است. بر همین اساس با توجه به عشق و علاقه وافری که به زادگاهم داشتم بر آن شدم تا اندک تحقیقاتم در مورد تاریخ و مسائل مختلف آن را به صورت مجموعه ای، منتشر نمایم. این کار نخستین بار در سال ۱۳۸۹ ش با انتشار کتابی با عنوان «عجب شیر در گذر زمان» انجام پذیرفت و بازخوردهای مختلفی بین اهالی قلم و پژوهشگران داشت. ذوق و اشتیاق همشهریان برای آگاهی از تاریخ منطقه نیز مزید علت شد تا پس از وقفه ای کوتاه بتوانم کتاب جامع تری بر اساس اسناد و مدارک موجود، تقدیمشان کنم. در باب تاریخ و تمدن اکثر شهرهای کشور، صدها کتاب و مقاله چاپ شده ولی متأسفانه تا به حال کتابی در خور شأن منطقه تاریخی عجب شیر نوشته نشده است. از آنجا که تنها شور و اشتیاق شخصی و تشویق دوستان و پژوهشگران علم تاریخ در نگارش این اثر دخیل بوده و با توجه به اینکه بضاعت علمی و تخصصی اینجانب در آن حد نیست که بتوانم مجموعه ای عاری از هر گونه

عیب و نقص تقدیم علاقمندان بنمایم لذا اولین قدم را در تهیه اثری که حاوی بخشی از اطلاعات مربوط به اوضاع طبیعی، سیاسی، فرهنگی و ... شهرستان عجب شیر باشد برداشته و امیدوارم با کمک و راهنمایی اساتید و مخاطبان عزیز، بتوانم در سال‌های آتی نیز مجموعه‌ای کامل و درخور نام عجب شیر مهیا نمایم. مطالبی که در این کتاب مورد بررسی قرار گرفته عبارتست از اطلاعات مهمی در مورد اوضاع طبیعی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و تاریخی منطقه که با استفاده از کتاب‌های متعدد و مختلف مدون دربارهٔ وقایع آذربایجان و شهرستان عجب شیر، خاطرات معمرین و اهالی و نیز تصاویر و اسنادی که مربوط به منطقه می‌باشند، گردآوری شده است. قبل از هر چیز لازم می‌دانم که با توجه به وقوع رویدادهای مختلف در مناطق آذربایجان، برای مبهم نبودن برخی مسایل تاریخی مجبور بودم ذهن خواننده را متوجه تاریخ عمومی آذربایجان، تاریخ تا رویدادی و حتی شخصیتی تاریخی بدون آشنایی قبلی خوانندگان وارد تاریخ منطقه عجب شیر نگردد، سپس به بررسی آن وقایع در منطقه مورد بحث (شهرستان عجب شیر) بپردازم. به عنوان مثال ماجرای حملهٔ شیخ عبیدالله نهری به آذربایجان و مناطقی از عجب شیر، فتنهٔ اسدبیل، میتقو، ماجرای جنگ خانیان در جریان انقلاب مشروطه، وقایع دوران پیروزی انقلاب اسلامی و ... در فصل اول تاریخ و زبان مردم آذربایجان، تاریخچهٔ تشکیل اولین دولت‌های معتبر در منطقه مورد بررسی قرار گرفته است. فصل دوم به اوضاع عمومی شهرستان عجب شیر از جمله مشخصات جغرافیایی و اوضاع طبیعی، وضعیت شاخص‌های توسعه (کشاورزی، صنعت و معدن، شبکه‌های زیربنایی، آموزش و پرورش)، تاریخچهٔ فرهنگ و نیز آداب و رسوم مردم منطقه اختصاص دارد. فصل سوم دربارهٔ آثار و نوشته‌های مورخین و سیاحان مشهوری چون اوژن اوبن، ابن حوقل، زکریا بن محمد بن محمد بن قزوینی، ژاک دموورگان، هوگو گروته، جرج کرزن، راولینسون، نادر میرزا، ثقه‌الاسلام، مظفرالدین شاه، صمد بهرنگی و ... در مورد منطقهٔ عجب شیر می‌باشد. فصل چهارم مربوط به مهم‌ترین رویدادهای تاریخی کشور است که در منطقه روی داده است. حوادث و وقایعی چون رویداد عجب شیر محل حکمرانی آق‌سُقربان، جنگ فتحعلیخان افشار با آزاد خان افغان در محل روستای شیراز، ماجرای حملهٔ شیخ عبیدالله نهری به عجب شیر به سال ۱۲۹۷ ق، جنبش دهقانان عجب شیر (در عصر قاجار پهلوی)، جنگ صمدخان شجاع‌الدوله با نیروهای ستارخان در روستای خانیان، اسنادی دخالت‌های روس‌ها در امور عجب شیر در دوران جنگ جهانی اول، اهمیت بندر دانالو در واقع جنگ شکرپازی به سال ۱۳۰۱ شمسی، حوادث شهریور ۱۳۲۰ ش و ورود متفقین به منطقه، قیام حسینقلی‌خان شیشوانی به سال ۱۳۲۰ ش، پیدایش و ظهور فرقهٔ دموکرات آذربایجان به سال‌های ۲۵-۱۳۲۴ ش و بالاخره وقایع سال‌های ۱۳۵۷ ش و نقش مردم عجب شیر در پیروزی

انقلاب اسلامی که به صورت مستند و واقع گرایانه با جریان‌های تاریخی مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل پنجم نیز به مسأله میراث فرهنگی و پتانسیل‌های موجود در صنعت گردشگری منطقه اشاره شده است. با توجه به وجود بیش از یک صد اثر تاریخی ثبت شده شهرستان عجب شیر در فهرست آثار ملی کشور، معرفی کامل این آثار و گردشگاه‌های موجود در منطقه، خود مجموعه‌ای مجزاً می‌طلبد که در این فصل از کتاب فقط بخشی از این میراث فرهنگی و جاذبه‌های گردشگری معرفی شده است. فصل ششم ضmann و پیوست‌ها می‌باشد که در آن به موضوعات مختلفی از جمله خاطرات، تاریخچه وقف در منطقه عجب شیر، تاریخچه گاهنامه یا تقویم در ایران با نگاهی به شرح حال و فعالیت‌های علمی استاد یدالله مرتیخی، منجم‌باشی عجب شیر) و وصف عجب شیر از زبان شعرا اشاره شده است. فصل هفتم کتاب نیز با عنوان اسناد و تصاویر حاوی بخشی از اسناد و تصاویر تاریخی مرتبط با مطالب کتاب می‌باشد که در این فصل گنجانده شده است. فصل هشتم با عنوان بازتاب، نمونه‌هایی از نظرات، انتقادات و پیشنهادات برخی محققان و نویسندگان درباره کتاب «عجب شیر در گذر زمان» می‌باشد که به منظور آشنایی همشهریان و علاقه‌مندان تاریخ منطقه با نوع نگرش نویسندگان و پژوهشگران آذربایجانی در مورد اثر فوق، در این فصل آورده شده و فصل پایانی کتاب نیز به فهرست منابع و نمایه (اشخاص و جای‌ها) اختصاص داده شده است. امید است اثر حاضر مورد استفاده و پسند علاقمندان به تاریخ منطقه واقع شود. ناگفته نماند که این پژوهش در حد توان نگارنده انجام یافته است و قطعاً بدون عیب و نقص نخواهد بود. به همین منظور نظرات و پیشنهادات خوانندگان به موضوعات مطرح شده در چاپ‌های بعدی بسیار خواهد بود. در پایان بر خود وظیفه می‌دانم از مسئولین و کارکنان تمام نهادها و سازمان‌های شهرستان عجب شیر، مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، مرکز اسناد کتابخانه ملی ایران، مرکز اسناد شمال غرب کشور و نیز مسئولین کتابخانه‌های تخصصی استانداری استان‌های آذربایجان شرقی و غربی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی آذربایجان شرقی، تربیت، شهریار، نبی اکرم (ص) و مرکزی تبریز، عالیه طباطبائی و شهید باهنر اورمیه همچنین از تک تک دوستان و سروران عزیزی که در تهیه و ارائه برخی اسناد و منابع در این امر مشوق اینجانب بودند که ذکر نامشان موجب تطویل و احیاناً از قلم افتادن نام عزیزی سبب رنجش خواهد بود، صمیمانه تشکر و قدردانی نمایم.

امیر
چهره گشا

خرداد ۱۳۹۳ - تبریز